

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.121 у Львівському
національному університеті
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Крушинського С.А.
на дисертацію **Сеника Тараса Богдановича** на тему
«Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Стадія судового розгляду слушно вважається центральною стадією кримінального провадження, адже саме у ній здійснюється дослідження доказів, зібраних сторонами кримінального провадження, та встановлення за їх допомогою усіх обставин, що входять до предмета кримінального процесуального доказування. Передбачена законом система процесуальних дій у цій стадії дає достатньо можливостей для пізнання обставин кримінального провадження. Проте завжди актуальним залишаються питання найбільш оптимальної організації, швидкого та ефективного проведення судового розгляду.

Як слушно зазначає здобувач, невід'ємною компонентною справедливості судового розгляду кримінального провадження є дотримання засади розумних строків (с. 4), що витікає зі змісту ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

Разом з тим, протягом судового провадження може виникати низка причин об'єктивного і суб'єктивного характеру, що перешкоджають швидкому здійсненню судового розгляду і зумовлюють необхідність відкладення розгляду на певний строк з метою забезпечення процесуальних умов для його подальшого ефективного здійснення. Судова статистика свідчить про те, що з різних причин (неприбуття учасників провадження, недоставлення до суду обвинуваченого, який тримається під вартою, хвороба обвинуваченого та інші)

протягом 2022 року місцеві загальні суди відклали судовий розгляд кримінальних проваджень 332 462 рази. Безумовно така практика не може не відобразитися на оперативності розгляду кримінальних проваджень.

З огляду на вказані аргументи є всі підстави погодитися із вибором теми дисертації «Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні» як безумовно актуальної для доктрини кримінального процесу та практики здійснення судового розгляду у кримінальних провадженнях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертант чітко окреслив наукову проблему, яка підлягає дослідженню і вирішенню, правильно визначив об'єкт та предмет дослідження. Структура дисертаційного дослідження є чіткою і послідовною. Запропонована структура дисертації дала можливість автору розкрити поняття та ознаки відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, систематизувати та класифікувати підстави для його відкладення, визначити порядок відкладення судового розгляду, виокремити та окреслити зміст окремих його етапів, здійснити історичний огляд становлення цього кримінального процесуального інституту, а також порівняти його із нормативно-правовим регулюванням відповідних відносин у зарубіжних державах.

Метою дослідження автор визначив вивчення правового регулювання, доктринальних положень і правозастосовних аспектів відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, напрацювання теоретичних основ і формулювання пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України і практики його застосування у цій сфері. Для досягнення поставленої мети визначено сім завдань, які в цілому кореспондують з планом роботи та положеннями, викладеними у висновках, і успішно виконані дисертантом.

З урахуванням поставленої мети, визначеного об'єкта та предмета дослідження дисертантом правильно використані загальнонаукові та спеціально-юридичні методи (діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-логічний, статистичний, логіко-семантичний, конкретно-соціологічний, моделювання) у їх поєднанні. Такий підхід забезпечив повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена й тим, що здобувач використав достатню кількість актів законодавства, судової практики, наукової літератури з аналізованих питань, яка видана в Україні та за її межами (усього 253 джерела).

У своїй роботі Сенік Т.Б. використовує ґрунтовні наукові публікації з досліджуваної проблеми, на сторінках дисертації веде детальний аналіз наукових позицій, критично, однак толерантно полемізує з дискусійних питань. Позитивно, що критикуючи позицію інших авторів, дисертант висловлює власні висновки та пропозиції.

Висновки та рекомендації дисертант обґрунтовує з урахуванням позицій практики на основі вивчення та узагальнення рішень Європейського суду з прав людини, судових рішень, розміщених в Єдиному реєстрі судових рішень, правових позицій, висловлених у постановах Верховного Суду (с.с. 60, 66, 70, 75-77, 80-81, 87- 90, 94, 96-98, 100-107, 110-119, 121-125, 131, 134-139, 148-150, 154-158), а також результатів опитування 20 суддів місцевих судів, 30 прокурорів та 50 адвокатів. Звертає на себе увагу й вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання відповідних відносин, зокрема, Німеччини, Франції, Італії, Польщі, Грузії.

Вищенаведене підтверджує застосування автором системного та комплексного підходів до дослідження аналізованої проблематики.

Дисертант у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, уміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати наукові джерела, нормативно-правові акти та судову практику, коректно полемізувати з іншими науковцями, аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати науково та практично значущі висновки, що свідчить про високий рівень фахової підготовки та глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами досліджуваної проблематики.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Сеніком Т.Б. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, широкому опрацюванню матеріалів судової практики та судової статистики, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях.

Є підстави стверджувати, що опонована дисертація є першим у вітчизняній доктрині кримінального процесу дослідженням, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми реалізації інституту відкладення судового розгляду кримінального провадження, сформульовано низку науково-обґрунтованих положень, висновків і пропозицій, що мають значення як для правничої науки, так і для правозастосовної діяльності. Положення, сформульовані у дисертації, доповнюють надбання науки кримінального процесу.

Безумовно, окремі процесуальні аспекти судового розгляду кримінальних проваджень і раніше були предметом дисертаційних досліджень (наприклад, Коровайко О.І. Особливості провадження дій, спрямованих на збирання і перевірку доказів в ході судового слідства, 2010 р.; Литвин О.В. Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду, 2015 р.; Шепітько І.І. «Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції», 2018 р.), однак робота Сеника Т.Б. є першою, в якій системно та комплексно досліджено саме проблеми відкладення судового розгляду кримінального провадження.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автор на основі аналізу доктринальних підходів окреслив власне бачення співвідношення таких понять, як «перерва в судовому засіданні», «зупинення судового провадження» та «відкладення судового розгляду кримінального провадження» (с. 22-23). Як наслідок, у дисертації виділено систему ознак, які характеризують сутність відкладення судового розгляду кримінального провадження (с. 24), що дало змогу запропонувати авторське визначення цього поняття – «викликане необхідністю забезпечення належних процесуальних умов для проведення подальшого слухання кримінального провадження, і у цьому зв'язку виражене у процесуальній формі перенесення на конкретний строк розгляду кримінального провадження, що здійснюється з ініціативи суду чи за клопотанням учасників кримінального провадження, в результаті чого вживаються заходи щодо усунення обставин, які стали підставою для відкладення судового розгляду з метою його продовження та закінчення» (с. 27).

Автором наведено ознаки підстав для відкладення судового розгляду кримінального провадження, на основі яких визначено, під ними доцільно розуміти обставини, передбачені у кримінальному процесуальному законі та (або) визнані судовою практикою, виникли під час судового розгляду чи були виявлені до моменту початку судового розгляду кримінального провадження, перешкоджають судовому розгляду, не можуть бути усунуті під час поточного судового засідання та зумовлюють перенесення судового розгляду кримінального провадження з метою вжиття заходів до подолання виявлених перешкод (с. 57), а також здійснено систематизацію та детальний аналіз кожної з таких підстав.

До числа науково значимих положень дисертаційного дослідження слід також віднести запропоновані класифікації підстав відкладення судового розгляду кримінального провадження за різними критеріями, зокрема:

- залежно від поведінки, волевиявлення суб'єктів кримінального провадження на: 1) суб'єктивні (ті, які залежать від учасників кримінального провадження); 2) об'єктивні (ті, які не залежать від учасників кримінального провадження, а зумовлені об'єктивними обставинами) (с. 73, 80-81);

- з погляду порушення розумного строку: 1) формально визначені (ті, що не залежать від розсуду суду); 2) оцінні (ті, що залежать від розсуду суду) (с. 73-74);

- залежно від ініціатора відкладення судового розгляду: 1) підстави для відкладення судового розгляду з ініціативи суду; 2) підстави для відкладення з ініціативи інших учасників кримінального провадження (с. 74);

- залежно від мети: 1) у зв'язку із неприбуттям чи вибуттям учасників кримінального провадження; 2) для реалізації прав учасників кримінального провадження; 3) з метою забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні; 4) у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу до учасників кримінального провадження (с. 77-78).

Заслуговує на увагу вивчення здобувачем судової практики щодо відкладення судового розгляду у зв'язку невиконання ухвал суду, що дало можливість узагальнити окремі недоліки, які мають місце, зокрема: 1) неналежне урегулювання можливості застосування електронного зв'язку як одного із основних способів забезпечення участі в судовому засіданні; 2) недостатній контроль з боку суду за вчасним доставленням обвинувачених;

3) неналежна підготовка, відсутність планування судового розгляду;
4) неналежний рівень організаційно-матеріального забезпечення судів (с. 119-120).

Досліджуючи порядок відкладення судового розгляду кримінального провадження, дисертант цілком слушно виокремлює декілька етапів правозастосування: 1) встановлення юридичних фактів, які спричиняють відкладення судового розгляду; 2) вибір кримінальної процесуальної норми, що підлягає застосуванню; 3) заслуховування думок сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з цього питання; 4) ухвалення рішення про відкладення судового розгляду здобувачем класифікації підстав відкладення судового розгляду кримінального провадження (с. 149).

Варто відзначити підхід дисертанта до вирішення питання щодо класифікації фактів, що спричиняють відкладення судового розгляду (с. 150), зокрема:

- за наслідками, які породжують юридичні факти: 1) ті, що встановлюють кримінальні процесуальні правовідносини; 2) ті, що їх змінюють;

- за характером наслідків, які породжують юридичні факти: 1) позитивні; 2) негативні;

- за вольовим критерієм: 1) дії (правомірні і неправомірні); 2) події.

Наукове дослідження, проведене Сенником Т. Б., має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Наведені дисертантом висновки, положення та пропозиції можуть бути використані у практичній діяльності суддів під час організації та проведення судових розглядів кримінальних проваджень. Крім того, автором внесено низку пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України (с.с. 89, 91). Зокрема схвально варто оцінити пропозицію щодо доповнення ч. 3 ст. 322 КПК України положенням: *«Строк відкладення судового розгляду не повинен перевищувати десяти днів з моменту винесення ухвали про відкладення судового розгляду, крім випадків передбачених цим Кодексом»* (с. 89), що спрямована на реалізацію засади дотримання розумних строків.

Також варта уваги спроба усунути наявну прогалина, яка полягає у відсутності відповідальності за систематичне неприбуття прокурора у судові засідання. Зокрема, запропоновано доповнити ст. 324 КПК України частиною 5

такого змісту: «У разі встановлення судом систематичних неповажних причин неприбуття прокурора у судові засідання, суд відкладає судовий розгляд на десять днів та постановляє окрему ухвалу з направленням її прокурору вищого рівня для вжиття заходів реагування. Прокурор вищого рівня зобов'язаний повідомити суд про вжиті заходи протягом десяти днів з дня надходження окремої ухвали» (с. 98-99). Схожу за змістом норму пропонується внести й у контексті забезпечення явки в судові засідання захисника (с. 106).

Цінними видаються пропозиції щодо нормативного урегулювання наслідків неприбуття спеціаліста та експерта в судові засідання (с. 117).

Основні результати дисертації Сеника Т. Б. достатньо повно відображені у 11 наукових статтях, з яких 5 опубліковано у вітчизняних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у нефарховому виданні України, 5 – у наукових виданнях іноземних держав, а також у 15 тезах доповідей на конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності.

У дисертації звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації офіційним опонентом не виявлено.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і в цілому не викликає зауважень.

Загальна позитивна оцінка дисертації не виключає можливості висловлення окремих зауважень, виявлення окремих спірних та таких, що потребують уточнення, додаткової аргументації, положень і висновків, внесення певних побажань рекомендаційного характеру.

1. Не претендуючи на істину в останній інстанції, поділяю думку, що положення наукової новизни не варто формулювати у формі пропозицій до чинного законодавства (як це зроблено у п.п. 5-12 рубрики «Уперше»). Безумовно, у такій редакції пропозиції можуть бути сформульовані вперше, але чи це є власне *наукова* новизна, чи запропоновані, удосконалені саме *наукові* положення, підходи, теорії тощо? Видається, що більш доцільно у цьому контексті говорити про практичне значення таких положень.

2. На с. 73 дисертації здобувач зазначає, що підстави для відкладення судового розгляду у *контексті порушення розумного строку* можна поділити на дві групи: формально визначені та оцінні. При цьому відкладення судового розгляду з формально визначених підстав, на думку автора, не залежить від розсуду суду, а з оцінних – залежить від суддівського розсуду.

З цього приводу кидається в очі відсутність чіткого критерію для поділу підстав для відкладення судового розгляду на запропоновані групи. По-перше, виникає питання, яке значення має «порушення розумного строку» для виокремлення таких двох груп підстав. По-друге, до кінця не зрозуміло, на чому хоче акцентувати увагу дисертант – на нормативній визначеності підстав чи на можливості розсуду (угляду) суду під час вирішення питання про відкладення судового розгляду. Видається, що за першим критерієм такі підстави умовно могли б поділятися на: а) формально визначені; б) чітко не визначені у правових нормах. А за другим критерієм можна було б виділити підстави: а) обов'язкові для суду; б) оцінні, застосування яких залежить від розсуду суду.

3. У дисертації спостерігається дещо непослідовний підхід автора. Зокрема, формулюючи наукову новизну, автор декларує, що в роботі обґрунтовано поділ *підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні* на кілька груп: 1) ненавмисні; 2) навмисні; 3) поважні; 4) неповажні; 5) інші перешкоди (с. 10). Разом з тим, при наведенні зазначеної класифікації в анотації (с. 5) та у підрозділі 2.3 (с. 78-79) уже ведеться мова про *підстави (причини) неприбуття учасників кримінального провадження в судові засідання*.

Крім того, видається, що за такої класифікації окремі причини неприбуття учасників кримінального провадження в судові засідання можуть відноситись одночасно до декількох груп. Наприклад, до *інших причин*

дисертант відносить перебування учасника кримінального провадження на території, що тимчасово не підконтрольна Україні, призов учасника кримінального провадження на військову службу за мобілізацією. Але зазначені обставини цілком можуть відноситись і до *поважних причин* неприбуття, адже особа не може подолати обставини, що перешкоджають з'явленню в судові засідання.

4. На с. 93 дисертації здобувач погоджується із думкою, що на сьогодні «закон фактично не дає жодних дієвих повноважень суду, щоб вплинути на явку прокурора у судові засідання». У зв'язку з цим цікавою є позиція здобувача щодо тлумачення систематичної тривалої неявки прокурора до суду без підтвердження поважності причин неприбуття як відмови від обвинувачення, що інколи має місце в судовій практиці (див., наприклад, ухвалу Київського районного суду м. Полтави від 10 серпня 2018 року у провадженні № 1-кп/552/5/18: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75812065>).

5. У своїй роботі дисертант подає низку пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, які є достатньо обґрунтованими і заслуговують на увагу законодавця. Разом з тим, дисертація лише б посилилась, якби ці пропозиції були узагальнені і подані у вигляді відповідного законопроекту, що б дало комплексне уявлення щодо поглядів автора на удосконалення досліджуваного кримінального процесуального інституту.

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені офіційним опонентом зауваження і побажання мають дискусійний, рекомендаційний характер і жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновки:

1. Дисертація Сеника Тараса Богдановича на тему «Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку інституту відкладення судового розгляду кримінальних проваджень, доктрини кримінального процесу та правозастосовної практики.

2. Зміст дисертації Сеника Т. Б. відповідає заявленій спеціальності 081 Право.

3. Дисертація Сеника Т. Б. виконана і оформлена у відповідності до вимог, передбачених постановою «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44 та наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

4. Здобувач Сенік Тарас Богданович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент
завідувач кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, доцент

С.А. Крушинський

19 жовтня 2023 року